

ВИДИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

БОДНАР Сергій Вікторович - кандидат юридичних наук, проректор з фінансово-господарської роботи ПВНЗ Вінницького фінансово-економічного університету

<https://orcid.org/0000-0003-3322-6279>

УДК 342.9

DOI 10.32782/EP.2022.3.35

У статті акцентовано увагу на тому, що в сучасній науковій царині не існує логічного та обґрунтованого підходу щодо виділення різновидів державно-приватного партнерства в цілому та в сфері вищої освіти зокрема. А відтак, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, запропоновано авторське бачення видів державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти.

Ключові слова: види, класифікація, державно-приватне партнерство, сфера вищої освіти.

Постановка проблеми

Одним із важливих напрямів покращення якості та ефективності вищої освіти в Україні є вдосконалення системи державно-приватного партнерства у відповідній сфері. Зазначене пояснюється тим, що ключова роль державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти характеризують наступні аспекти: – ДПП сприяє узгодженню позицій офіційної влади та громадянського суспільства з питань: якості вищої освіти, актуальності і пріоритетності переліку галузей знань та спеціальностей за якими відбувається підготовка фахівців, а також виправданості обсягу підготовки останніх; ДПП дозволяє розподілити між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства навантаження щодо належного матеріально-фінансового, нормативно-технічного, інноваційного, навчально-методичного, інформаційного та іншого забезпечення сфери вищої освіти; ДПП дає змогу від-

чутно покращити якість та ефективність підготовки викладацького складу закладів вищої освіти; ДПП дозволяє організувати та здійснювати більш ефективний моніторинг якості освіти; ДПП дає змогу виробити гнучкіший та більш дієвий механізм стимулювання як здобувачів вищої освіти, так і викладацького складу закладів вищої освіти; ДПП є важливим інструментом визначення проблемних аспектів у сфері вищої освіти в Україні та вироблення відповідних пропозицій і рекомендацій щодо вирішення цих проблем, зокрема шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства. З огляду на це, цілком справедливим буде говорити про те, що державно-приватне партнерство у сфері вищої освіти є багатоманітним явищем, що обумовлює наявність різних його видів.

Стан дослідження

Окремі проблемні питання, пов'язані із функціонуванням інституту державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти, у своїх наукових працях розглядали: В.В. Дергачова, І.О. Дьоміна, В.П. Горин, М.І. Карпа, А.М. Карпенко, Г.О. Комарницька, О.С. Москічова, М. І. Крупка, О.С. Павлова, Р.Б. Поляков, А.В. Пшонка та багато інших. Втім, незважаючи на значну кількість теоретичних здобутків, в юридичній літературі відсутній єдиний підхід щодо розуміння переліку видів державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти.

Мета і завдання дослідження

Мета наукової статті полягає у тому, щоб окреслити види державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти. Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити загальнотеоретичні підходи щодо розуміння переліку видів державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти; здійснити аналіз норм чинного законодавства, норми якого спрямовані на регулювання відповідної діяльності.

Наукова новизна дослідження

Новизна статті полягає у тому, що в роботі дістало подальшого опрацювання класифікація видів державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що в сучасній науковій царині не існує логічного та обґрунтованого підходу щодо виділення різновидів державно-приватного партнерства в цілому та в сфері вищої освіти зокрема. Ключовою перепорою є відсутність з цього приводу будь-яких відомостей у законодавчих документах. Враховуючи ці недоліки, ми сформулювали власний перелік видів державно-приватного партнерства в сфері вищої освіти з огляду на зміст цього інституту та його правові застави.

Першим видом державно-приватного партнерства в сфері вищої освіти є інвестування. Зазначений різновид є одним з найбільш простих, адже передбачає лише розподіл та використання фінансових ресурсів. Так, слово «інвестиції» (від латинського «invest» – вкладати), описує процес вкладення капіталу з метою наступного його збільшення [3]. В.Я. Шевчук та П.С. Рогожин пропонують фінансове та економічне визначення категорії «інвестиції». За фінансовим визначенням, інвестиції – це всі види активів (коштів), що вкладаються в господарчу діяльність із метою отримання доходу. За економічним визначенням, інвестиції – це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також на пов'язані з цим

зміни оборотного капіталу, оскільки зміни у товарно-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал [4; 3, с.8].

Тож, в найбільш базовому розумінні інвестування – це вкладення грошових активів з метою отримання прибутку, або досягнення іншого позитивного результату. Тобто, це залучення додаткового, відсутнього капіталу для вирішення відповідного кола завдань. В рамках державно-приватного партнерства в сфері вищої освіти інвестування полягає у залученні капіталу приватних партнерів для розвитку освітньої інфраструктури та поліпшення процесу навчання і виховання, наприклад, за рахунок закупівлі технічних приладів, літератури, інвентаря тощо. За таких умов відбувається використання державою або територіальною громадою фінансових можливостей приватних партнерів в обсягах та межах, які останні можуть надати спираючись на власні фінансові джерела та наявний капітал.

Інвестування може мати односторонній та двосторонній характер. В першому випадку йдеться мова про залучення державою або територіальною громадою додаткових коштів, які відсутні з метою реалізації цілей вищої освіти та освітнього процесу. Двостороння інвестиційна діяльність полягає у поєднанні фінансових можливостей держави та приватних партнерів з метою посилення капіталовкладень в освітній сектор та його якісно-технічного розвитку.

Другим різновидом є державно-приватне партнерство організаційного змісту. Під терміном «організація», як правило, розуміється: а) внутрішня стійкість, погодженість взаємодії більш-менш диференційованих і автономних частин цілого; б) сукупність процесів чи дій, що приводять до утворення і удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого; в) об'єднання людей, що спільно реалізують визначену програму чи мету, діють на підставі визначених процедур і правил [5, с.474]. Тож, організація є структурованою управлінською єдністю, яка має спільну для всіх складових елементів мету функціонування, характеризується централізованою внутрішніми відносинами та наявністю єдиного керівного центру з якого відбу-

вається координація роботи всієї структури та контроль за правильністю її роботи. В динамічному розумінні організація або організувати – це діяльність із реалізації заходів та засобів спрямованих на забезпечення побудови та роботи вказаної структури.

Організація вищої освіти на сьогоднішній день досить складна та розгалужена. Вона включає в себе великий масив суб'єктів управління, що передбачено Законом України «Про вищу освіту» [7; 8]. Кожен із зазначених суб'єктів в процесі реалізації покладених на нього повноважень забезпечує організацію роботи системи вищої освіти за рахунок нормативно-правового забезпечення роботи закладів вищої освіти, формування їх матеріально-технічної та фінансової бази шляхом розподілу бюджетних коштів, створення та затвердження навчальних програм, розроблення концепцій та моделей практичної підготовки фахівців за відповідними кваліфікаційними напрямками, контролю якості освітнього процесу та вищої освіти в цілому тощо.

Державно-приватне партнерство надає можливість поліпшити стан організації роботи системи вищої освіти використовуючи в даному процесі не тільки ресурси держави, але й приватних партнерів. В межах даного різновиду мова йде про залучення приватних партнерів в систему управління освітнім середовищем з метою його адаптації до вимог бізнесу та сучасного ринку праці, що може бути досягнуто шляхом: спільної розробки програм практичної та теоретичної підготовки з урахування сучасного стану конкретних напрямів трудової діяльності; спільного формування нормативно-правової основи виховання та навчання майбутніх спеціалістів; залучення представників приватного партнера до визначення векторів розвитку сектору вищої освіти в цілому, а також його окремих складових або закладів що до нього безпосередньо відносяться; активного залучення представників приватного партнера до навчального процесу тощо.

Наступним видом є державно-приватне партнерство в сфері вищої освіти, яке спрямоване на інноваційний розвиток. Слово «інновація» має латинське походження і означає оновлення, зміна, введення

чогось нового. У той самий час це є запозиченням з англійської. «Oxford Advanced Learner's Dictionary» дає таке визначення слова: «innovation» – запровадження нових речей, ідей чи методів виконання чого-небудь. Як термін воно вперше зустрічається в дослідженнях культурологів у ХІХ столітті і означає залучення деяких елементів однієї культури в іншу. Це його значення досі зберіглося в етнографії. На початку ХХ століття термін «інновація» перейшов до економіки. Тоді виникла наука про нововведення, яка почала вивчати закономірності технічних нововведень у сфері матеріального виробництва. У 50-тих роках поняття «інновація» починають застосовувати щодо педагогіки, де стали вивчати різні зміни в системі навчання та виховання, методиці викладання, розвитку та функціонування навчальних закладів [9, с.779].

В сучасних наукових джерелах інновація – це комплексний процес створення, поширення й використання нових практичних коштів (нововведення) для нової (або для кращого задоволення вже відомої) суспільної потреби; одночасно це є процес сполучених з даним нововведенням змін у тій соціальній і речовинній сфері, у якій відбувається його життєвий цикл. В.Л. Осецький визначає інновацію, як процес впровадження нового у свідомості і діяльності всіх учасників інноваційного процесу, пов'язаним з формуванням у них «інноваційної здатності», а не тільки як створення конкретної новинки [10, с.175; 11, с.22]. М.А. Полегенька вважає доцільним тлумачити категорію «інновація» з позиції двох підходів: статичного та динамічного. Відповідно до першого інновація виступає як «інновація-продукт», та представляється як результат інноваційного процесу у вигляді нової техніки (продукції), технології, нового методу, що впроваджується на ринку. В аспекті динамічного підходу інновація виступає як «інновація-процес», коли в динаміці розглядається процес, що охоплює дослідження, проектування, розроблення, організацію виробництва, комерціалізацію і поширення нових виробів, технологій, принципів замість існуючих [12, с.59].

Важливе місце категорія «інновація» займає у сфері управління. «Інноваційний

розвиток є визначальним фактором росту ефективності діяльності підприємства, підвищення якості продукції, економного використання ресурсів, запобігання екологічним наслідкам індустріалізації. Тільки за умови досягнення високого рівня інноваційної діяльності підприємств економіка країни зможе зайняти гідне місце у світовому процесі економічного розвитку. Саме інновація, сприяє динамічному саморозвитку та забезпечує конкурентоспроможність на всіх ієрархічних рівнях економіки. Інноваційний розвиток підприємств – це визначений безперервний рух, що базується на впровадженні і реалізації інновацій, які зумовлюють поліпшення кількісних та якісних характеристик діяльності підприємства, забезпечують зміцнення його ринкових позицій та створюють умови для його прогресивного розвитку», – вказує А.Ю. Сербенівська [13].

Отже, інновація – це створення чогось принципово нового (теорії, винаходу, моделі суспільних відносин і таке інше), що суперечить існуючим переконанням, але об'єктивно полегшує суспільне життя та вдосконалює його окремі складові. Інновації в освітньому процесі покликані спрощувати процес отримання знань і освоєння професійних навичок, а також критично підвищити їх якість. Одноманітний підхід до виховання у вищій освіті, більшість механізмів в якому запозичені ще за радянських часів, на сьогоднішній день показує свою неефективність з урахуванням бурхливого розвитку ринку праці, стрімкої появи нових професій, тотальної цифровізації навчального процесу у вищих навчальних закладах і таке інше. За даних умов, актуальною є інноваційна зміна процесу навчання та виховання у вищих навчальних закладах шляхом: перегляду навчальних програм; створення нових моделей практичної підготовки; використання в процесі навчання цифрових технологій та інструментів; залучення представників підприємств, установ та організацій, діяльність яких пов'язана із напямом підготовки, до навчання та виховання студентів вищих навчальних закладів; створення навчальних парків, виховних бізнес-центрів, зон креативного розвитку з метою

організації «навчання через дослідження» тощо. На відміну від державно-приватного партнерства організаційного змісту, інноваційний різновид передбачає не просто вдосконалення, а, по-перше, пошук та впровадження принципово нових технологій, моделей, систем та технік виховання професіоналів в тій чи іншій галузі; по-друге, відхід від стандартизованого, загальноприйнятого в державі академічного процесу навчання.

Останнім різновидом варто виділити державно-приватне партнерство в сфері вищої освіти матеріально-технічного змісту. В даному випадку торкаємось питання матеріально-технічного забезпечення сфери вищої освіти, а саме відповідних закладів, які надають громадянам доступ до неї. Стаття 70 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII з цього приводу каже: матеріально-технічна база закладів вищої освіти включає будівлі, споруди, землю, комунікації, обладнання, транспортні засоби, службове житло та інші матеріальні цінності. Відповідно до законодавства та з урахуванням організаційно-правової форми закладу вищої освіти з метою забезпечення його статутної діяльності засновником (засновниками) закріплюються на основі права господарського відання або передаються у власність будівлі, споруди, майнові комплекси, комунікації, обладнання, транспортні засоби та інше майно. Землекористування та реалізація прав власника земельних ділянок, у тому числі набуття відповідних прав на землю, здійснюються закладами вищої освіти відповідно до Земельного кодексу України. Майно закріплюється за державним або комунальним закладом вищої освіти на праві господарського відання і не може бути предметом застави, а також не підлягає вилученню або передачі у власність юридичним і фізичним особам без згоди засновників закладу вищої освіти та вищого колегіального органу самоврядування закладу вищої освіти, крім випадків, передбачених законодавством. Заклад вищої освіти у порядку, визначеному законом, та відповідно до статуту має право: «1) власності на об'єкти права інтелектуальної власності, створені за власні кошти або кошти державного чи місцевих бюджетів (крім випадків,

визначених законом); 2) засновувати сталий фонд (ендаумент) закладу вищої освіти та розпоряджатися доходами від його використання відповідно до умов функціонування сталого фонду, а також отримувати майно, кошти і матеріальні цінності, зокрема будинки, споруди, обладнання, транспортні засоби, від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб, у тому числі як благодійну допомогу; 3) провадити фінансово-господарську діяльність в Україні та за кордоном; 4) використовувати майно, закріплене за ним на праві господарського відання, у тому числі для провадження господарської діяльності, передавати його в оренду та в користування відповідно до законодавства; тощо [7].

Державно-приватне партнерство надає можливість поліпшити стан матеріально-технічного забезпечення закладів вищої освіти та суб'єктів освітнього процесу, зокрема, студентів або викладацького складу. Передусім, залучення приватного партнера можливо з метою реконструкції, відбудови, ремонту або іншого якісного удосконалення споруд та конструкцій, які належать відповідному закладу вищої освіти [14].

Висновок

Таким чином, на сьогоднішній день існує чотири ключові різновиди державно-приватного партнерства в сфері вищої освіти до яких ми віднесли: інвестування, державно-приватне партнерство організаційного змісту, державно-приватного партнерства інноваційного спрямування, державно-приватне партнерство в сфері вищої освіти матеріально-технічного змісту. Кожен з представлених різновидів передбачає різноманітні підходи до залучення приватного сектору у забезпечення цілей та реалізацію функцій сектору вищої освіти.

Література

1. Слободяник О. Державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти: семантика і перспективи розвитку в Україні. Професійна педагогіка. 2022. №1(24). С. 164-171.
2. Ляховець О.О. Державно-приватне партнерство у вищій освіті як інституційна

складова модернізації економіки. Інноваційна економіка. 2014. №4(53). С.71-78.

3. Шевченко С.Ю. Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. Інвестиції: практика та досвід. 2010. №1. С.7-10.

4. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності. К: Генеза, 1997. 384 с.

5. Соціологічно-правові аспекти зміцнення службової дисципліни в органах внутрішніх справ України: Навчально-методичний посібник. Ануфрієв М. І., Венедиктов В. С.; Негодченко О. В.; Соболев В. О.; Шкарупа В. К., Щербина В. І. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. 164 с.

6. Попович Є.М. Управління органами прокуратури України: організаційно-правові проблеми: дисертація. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2010. 373 с.

7. Про вищу освіту: закон від 01.07.2014 №1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. №63. Ст.1728.

8. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: постановою, положення від 16.10.2014 №630. Офіційний вісник України. 2014. №95. Ст.2729.

9. Oxford Advanced Learner's Dictionary of current English. Sixth edition. Edited by Sally Wehmeier. Oxford University press, 2000. 1792 p.

10. Осецький В.Л. Методичні підходи до реалізації інноваційного потенціалу підприємств. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 3. С. 114–117.

11. Груба Г.І. Державна політика розвитку інноваційної діяльності в Україні: дисертація. Київ: Рада по вивченню продуктивних сил України. 2009. 414 с.

12. Полегенька М.А. Етимологія терміну «інновації» як економічної категорії. Агросвіт. 2016. №21. С.57-61.

13. Сербенівська А.Ю. Сутність та значення інноваційних процесів в діяльності підприємств. Ефективна економіка. 2012. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1690>.

14. Про державно-приватне партнерство: закон від 01.07.2010 №2404-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. №40. Ст.1436.

АНОТАЦІЯ

Аргументовано, що на сьогоднішній день існує чотири ключові різновиди державно-приватного партнерства в сфері вищої освіти, зокрема: інвестування, державно-приватне партнерство організаційного змісту, державно-приватне партнерство інноваційного спрямування, державно-приватне партнерство матеріально-технічного змісту. Кожен з представлених різновидів передбачає різноманітні підходи до залучення приватного сектору у забезпеченні цілей та реалізацію функцій сектору вищої освіти.

Наголошено, що в контексті державно-приватного партнерства інвестування може мати односторонній та двосторонній характер. В першому випадку йдеться про залучення державою або територіальною громадою додаткових коштів, які відсутні, з метою реалізації цілей вищої освіти та освітнього процесу. Двостороння інвестиційна діяльність полягає у поєднанні фінансових можливостей держави та приватних партнерів з метою посилення капіталовкладень в освітній сектор та його якісно-технічного розвитку.

Наголошено, що державно-приватне партнерство надає можливість поліпшити стан організації роботи системи вищої освіти використовуючи в даному процесі не тільки ресурси держави, але й приватних партнерів. В межах даного різновиду мова йде про залучення приватних партнерів в систему управління освітнім середовищем з метою його адаптації до вимог бізнесу та сучасного ринку праці, що може бути досягнуто шляхом: спільної розробки програм практичної та теоретичної підготовки з урахування сучасного стану конкретних напрямів трудової діяльності; спільного формування нормативно-правової основи виховання та навчання майбутніх спеціалістів; залучення представників приватного партнера до визначення векторів розвитку сектору вищої освіти в цілому.

Ключові слова: види, класифікація, державно-приватне партнерство, сфера вищої освіти.

SUMMARY

It is argued that today there are four key types of public-private partnership in the field of higher education, in particular: investment, public-private partnership of organizational content, public-private partnership of innovative direction, public-private partnership of material and technical content. Each of the presented varieties involves various approaches to the involvement of the private sector in ensuring the goals and realization of the function of the higher education sector.

It is emphasized that in the context of public-private partnership, investment can be unilateral or bilateral. In the first case, it refers to the attraction by the state or territorial community of additional funds, which are not available, in order to realize the goals of higher education and the educational process. Bilateral investment activity consists in combining the financial capabilities of the state and private partners with the aim of strengthening capital investments in the educational sector and its qualitative and technical development.

It is emphasized that the public-private partnership provides an opportunity to improve the state of organization of the higher education system, using in this process not only state resources, but also private partners. Within this variety, we are talking about the involvement of private partners in the management system of the educational environment in order to adapt it to the requirements of business and the modern labor market, which can be achieved by: joint development of practical and theoretical training programs taking into account the current state of specific areas of labor activity; joint formation of the regulatory and legal framework for education and training of future specialists; involving representatives of the private partner in determining the development vectors of the higher education sector as a whole.

Key words: types, classification, public-private partnership, sphere of higher education.